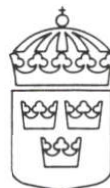

Riksdagens protokoll

1990/91:132

Fredagen den 14 juni

Kl. 10.00–12.09

Protokoll
132–133

1 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1990/91:197 och 198 till lagutskottet
1990/91:200 till konstitutionsutskottet

Förslagen
1990/91:17 till socialutskottet
1990/91:19 till bostadsutskottet

Motionerna
1990/91:Sf58–Sf63 till socialförsäkringsutskottet

2 § Sammanställning av tilläggsbudget II för budgetåret 1990/91

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU36 Sammanställning av tilläggsbudget II för budgetåret 1990/91
(prop. 1990/91:125).

Kammaren biföll utskottets framställning om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

3 § Räntor på statsskulden, m.m.

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU38 Räntor på statsskulden, m.m. (prop. 1990/91:150).

Kammaren biföll utskottets framställning om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Statsbudgetens inkomster för budgetåret 1991/92

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU39 Statsbudgetens inkomster för budgetåret 1991/92 (prop. 1990/91:150).

Kammaren biföll utskottets framställning om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Statsbudgetens utgifter för budgetåret 1991/92

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU40 Statsbudgetens utgifter för budgetåret 1991/92 (prop. 1990/91:150).

Kammaren biföll utskottets framställning om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Statsbudget för budgetåret 1991/92

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1990/91:FiU41 Statsbudget för budgetåret 1991/92 (prop. 1990/91:100).

Kammaren biföll utskottets framställning om att betänkandet skulle avgöras efter endast *en* bordläggning.

Prot. 1990/91:132
14 juni 1991

*Information från
regeringen om
EG-ansökan*

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Anmälan och hänvisning av ärenden till utskott

Anmälades

Proposition

1990/91:188 Riktlinjer för det fortsatta samarbetet vid omhändertagande av miljöfarligt avfall i Sverige och Norge

Propositionen hänvisades omedelbart till jordbruksutskottet.

Anmälades

Förslag

1990/91:20 Riksdagens revisorers förslag angående televerkskoncernens verksamhet

Förslaget hänvisades omedelbart till trafikutskottet.

Anmälades

Motionerna

med anledning av prop. 1990/91:194 Förverkande av rätt att ta arv, m.m.
1990/91:L31 av Bengt Harding Olson m.fl. (fp)

med anledning av prop. 1990/91:200 Statsrådets arvoden
1990/91:K98 av Jan Bergqvist m.fl. (s)

Motionerna hänvisades omedelbart till utskott enligt följande:

1990/91:L31 till lagutskottet

1990/91:K98 till konstitutionsutskottet

8 § Meddelande om protokollsjustering

Anf. 1 TALMANNEN:

De av kammarens protokoll som återstår ojusterade vid innevarande riksmötes slut framläggs till godkännande torsdagen den 20 juni kl. 12.00.

9 § Information från regeringen om EG-ansökan

Anf. 2 Statsminister INGVAR CARLSSON (s):

Herr talman! Grunden för svensk säkerhetspolitik är en fast och konsekvent neutralitetspolitik. Det är det medel som vi sedan länge funnit bäst ägnat att uppnå målet att trygga vårt lands fred, frihet och oberoende, vår demokratiska samhällsordning och rätten att själva forma vår framtid i enlighet med våra egna värderingar.

Sveriges säkerhetspolitiska linje har ofta sammanfattats i uttrycket "alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig". Det är ett samlingsbegrepp för de hänsynstaganden som krävs i fredstid för att klargöra att vi kommer att förhålla oss neutrala vid ett eventuellt framtida krig i vårt närområde.

Till stöd för vår säkerhetspolitik har betydande resurser avsatts för det svenska totalförsvaret. Det är en förutsättning för att svensk neutralitet skall bli respekterad vid krig i vårt närområde.

Läget i Norden har under efterkrigstiden genomgående kännetecknats av hög stabilitet och fredlig utveckling. Sveriges alliansfria ställning och vårt starka försvar har gett ett väsentligt bidrag till denna nordiska stabilitet.

Efter de senaste årens snabba utveckling i Europa har förutsättningarna för vårt land att delta i ett fördjupat internationellt samarbete påtagligt förändrats.

Den 12 december 1990 uttalade riksdagen att Sverige bör eftersträva att bli medlem i den Europeiska gemenskapen med bibehållen neutralitetspolitik. Regeringen fick då fullmakt att lämna in en svensk ansökan om medlemskap i EG efter en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna och efter samråd i utrikesnämnden.

Denna bedömning har nu genomförts, i nära kontakt med ledarna för de i utrikesnämnden representerade partierna. Jag vill härmed inför riksdagen redovisa dess resultat.

De senaste två åren har väldiga politiska omvälvningar ägt rum i Europa. Klimatet mellan supermakterna USA och Sovjetunionen har förbättrats avsevärt. Den tidigare uppdelningen i två rivaliserande maktblock är förbi. De öst- och centraleuropeiska länderna har frigjort sig efter decennier av totalitär tvång. Tyskland har enats, Warszawapakten har upplösts, och Sovjetunionens militära tillbakadragande från Öst- och Centraleuropa framstår som oåterkalleligt. En neddragning av såväl kärnvapen som konventionella styrkor har inletts och förhandlingar förs om ytterligare nedrustning. Den europeiska säkerhetskonferensens toppmöte i Paris i november förra året lade grunden för ett nytt säkerhets- och samarbetssystem i vår världsdel.

Därmed har också Sveriges säkerhetspolitiska villkor i väsentliga avseenden förändrats till det bättre. Detta gäller även om de konkreta effekterna i norra Europa inte är så påtagliga som i Centraleuropa. Det nordatlantiska och nordeuropeiska området kan också väntas få fortsatt stor strategisk betydelse för de båda ledande kärnvapenmakterna.

Sovjetunionens inre kris är en kvarvarande osäkerhetsfaktor. En rad skäl talar för ett fortsatt starkt sovjetiskt intresse av samarbete med väst, och ett motsvarande ringa intresse för konfrontatorisk maktpolitik. Oförutsägbara

yttringar av en fördjupad sovjetisk kris, med allvarliga återverkningar i omvärlden, kan dock inte uteslutas.

Kriser på grund av etniska och nationella motsättningar och svikna ekonomiska förhoppningar i de öst- och centraleuropeiska länderna kan sannolikt inte undvikas. Den sammanfattande bedömningen är emellertid att risken för ett stormaktskrig i Europa är utomordentligt liten.

Herr talman! Den Europeiska gemenskapen utvecklas för närvarande med stark dynamik. Till utgången av 1992 skall den inre marknaden ha genomförts med fri rörlighet för varor, tjänster, människor och kapital. Två regeringskonferenser utarbetar riktlinjer för en ekonomisk och monetär resp. en politisk union inom Gemenskapens ram.

Den politiska unionen är ett långsiktigt mål för Gemenskapens samarbete, som funnits även i de skeden där detta mest har handlat om praktiska ekonomiska frågor. Strävan att skapa "ett ständigt fastare förbund mellan de europeiska folken" lades fast redan i Romfördraget 1957. Unionstanken är en avgörande ledstjärna och riktpunkt för Gemenskapens arbete.

Det utrikespolitiska samarbetet inom Gemenskapen, EPS, har sedan 1970-talet växt fram på informell grund, och är organisatoriskt skilt från EGs övriga verksamhet. Det finns dock en önskan hos Gemenskapens medlemmar att gå längre än tidigare på detta område och att i ett växande antal frågor utforma gemensamma ståndpunkter. Det är därvid sannolikt, att vissa utrikespolitiska ärenden kommer att avgöras med kvalificerad majoritet i det framtida EG, men i så fall inom begränsade tillämpningsområden. Principen om enhällighet i fråga om nationellt viktiga utrikes- och säkerhetspolitiska beslut kommer med största sannolikhet att upprätthållas.

Gemenskapens medlemmar synes också inställda på att gradvis utöka sitt säkerhetspolitiska samarbete, vilket där inte har samma direkta koppling till försvarspolitiskt och militärt samarbete som i svenskt språkbruk. I riktlinjerna för regeringskonferensen förklaras att Gemenskapen bör överväga att samordna sitt agerande bl.a. i frågor som berör nedrustning och rustningskontroll, ESK samt vissa FN-angelägenheter inkl. fredsbevarande operationer. Även ekonomiskt och teknologiskt samarbete på krigsmaterielområdet nämns, liksom vapenexportfrågor och icke-spridningsfrågor.

I anslutning till regeringskonferensen diskuteras vidare om Gemenskapen också bör tillföras en rent försvarspolitisk dimension. I denna fråga råder stor försiktighet hos flertalet medlemsstater. Den atlantiska försvarsorganisationen NATO kommer för överskådlig tid framåt att förbli grundstenen i Västeuropas försvar. Föreanta staterna är också avvisande till en självständig militärpolitisk roll för EG. Det föreligger inga förutsättningar för att vid denna regeringskonferens förändra EG till en försvarspolitisk allians med operativa militära uppgifter.

Önskemål om att stärka Västeuropas egen försvarspolitiska profil torde i stället leda till ett ökat säkerhets- och försvarspolitiskt samarbete inom den västeuropeiska unionen, WEU. Att någon form av fast relation kommer att etableras mellan EG och WEU är troligt.

Man kan utgå från att utformningen av ett eventuellt framtida försvarspolitiskt samarbete kommer att ske med hänsynstagande till de EG-stater som inte anser sig kunna eller vilja delta i ett sådant. Detta överensstämmer väl

Prot. 1990/91:132
14 juni 1991

*Information från
regeringen om
EG-ansökan*

med riktlinjerna för hanteringen av de försvarspolitiska frågorna under regeringskonferensen, där det förklaras att hänsyn skall tas till medlemsstaternas traditionella positioner.

Herr talman! Enheten och enhetligheten har varit grundläggande för den Europeiska gemenskapens utveckling. Inriktningen har varit att alla medlemmar skall delta fullt ut i alla delar av Gemenskapens arbete. Det finns ingen anledning att anta att EG nu skulle vara berett att kompromissa om principen att medlemskap är odelbart. Sverige måste vid ett inträde i Gemenskapen ge sin anslutning till alla delar av samarbetet, godta de förändringar som kan följa av de nu pågående regeringskonferenserna, och förklara sig berett att aktivt medverka i Gemenskapens vidare utveckling i riktning mot de politiska mål som uppställdes i Romfördraget.

Ett medlemskap i EG är i dag förenat med krav på samordning av utrikespolitiken, men ingalunda på likriktning. Kraven på samordning kan förväntas växa, men friheten från likriktning kommer säkerligen att bestå. Även som medlem får vi tillfälle att verka för Sveriges syn i frågor som ligger oss varmt om hjärtat, såsom stärkande av FNs ställning, det alleuropeiska samarbetet, nedrustningspolitiken, solidariteten med tredje världen, biståndspolitik och ökad samverkan med Baltikum.

Den stora skillnaden blir att huvuddelen av vårt agerande kommer att äga rum inom Gemenskapens ram. Vad vi vinner är möjligheten att få gehör för våra synpunkter inom EG-kretsen, och därmed ge dem långt bättre genomslag än om vi agerat som utanförstående stat. Vad vi förlorar är främst en lika lätt identifierbar svensk profil i utrikespolitiken.

Dagens EPS-arbete bygger på principen om enhällighet. Att EG skulle ta steget till en bindande majoritetsregel i nationellt avgörande utrikes- och säkerhetspolitiska frågor ter sig under överskådlig tid uteslutet. Inte heller torde EG-staterna överge en ordning som medger långtgående politisk handlingsfrihet för den enskilde medlemmen i dessa avseenden.

Ändå kan detta samarbete ställa vårt land inför olika avvägningsproblem med bäring på neutralitetspolitiken. Det kan röra frågor som gäller deltagande i utrikespolitiskt motiverade sanktioner mot utanförstående stater, liksom vissa frågor rörande export av krigsmateriel. Det är dock regeringens bedömning att för trovärdigheten i svensk säkerhetspolitik besvärande åtaganden skall kunna undvikas.

Den militära alliansfriheten utgör i fredstid neutralitetspolitikens kärna. Att Sverige står utanför alla militära allianser, att vi avstår också från annat förpliktigande militärt samarbete med andra stater och att vi har ett allsidigt och starkt totalförsvar vittnar om vår beslutsamhet att förhindra att vi blir indragna i en stormaktskonflikt i vårt närområde. Svensk politik bör även fortsättningsvis föras med omsorg om att förtroendet bevaras för vår vilja och förmåga att fullfölja den valda linjen.

Om en väpnad storkonflikt trots allt skulle drabba vårt område, måste Sverige, för att då kunna stå neutralt, även fortsättningsvis konsekvent avstå från deltagande i militära allianser eller annat förpliktigande militärt samarbete med andra stater, utöver vad som kan följa av vårt medlemskap i För-
enta nationerna. Sverige kan därför inte utan att ge avkall på neutralitetspo-

litiken delta i en gemensam försvarspolitik eller ett ömsesidigt försvarsåtagande inom EGs ram.

Det finns som tidigare betonats ingen anledning att tro att EG nu skulle vara på väg att omvandlas till en militär allians eller skapa andra former för gemensamma förpliktande försvarsarrangemang. I ett längre perspektiv kan ändå inte uteslutas att en utvidgning av samarbetet mellan EGs medlemmar också kommer att omfatta försvarsfrågor. Regeringens bedömning är att beslut härom kommer att bygga på enhällighet mellan medlemsländerna och att det också i framtiden kommer att visas beredskap att finna lösningar för de stater som inte vill eller kan delta i ett sådant samarbete. För svensk del skulle detta innebära, att vi inte skulle förpliktigas att ta del i en eventuell blivande försvarsallians mellan EG-stater eller omfattas av eventuella kollektiva säkerhetsåtaganden.

Om en hållfast europeisk säkerhetsordning, t.ex. på ESKs grund, en gång upprättas förändras de hittillsvarande förutsättningarna för Sveriges neutralitetspolitik.

Herr talman! För Sverige är kontakten och samarbetet med de nordiska grannländerna av särskild betydelse. Trots skillnader i säkerhetspolitisk orientering har vi kunnat verka gemensamt på en rad områden. De gemensamma historiska och kulturella banden, och den respekt och närhet som kännetecknar det nordiska samarbetet, har skapat förutsättningar för en djupgående samverkan på en rad områden. Så bör det också förbli. Utvecklingen av de nordiska ländernas förhållande till den fortgående europeiska integrationen får inte tillåtas leda till bakslag i någon del av det nordiska samarbetet. Det finns anledning att tro att utvecklingen tvärtom kommer att leda till ett ökat behov av ett aktivt nordiskt samarbete.

Det bör också understrykas att regeringen avser att slutföra EES-förhandlingarna med all kraft. Sveriges intresse av ett sådant avtal minskas inte av våra ambitioner i fråga om medlemskap i EG.

Herr talman! Säkerhetspolitisk planering måste alltid utgå från att också det oväntade kan inträffa. Nya spänningar kan uppstå, och krig kan inte kategoriskt uteslutas. Därför bibehåller vi neutralitetspolitiken. Men beredskap inför det oväntade får inte hindra oss att ta vara på de möjligheter som det sannolika erbjuder.

Förutsättningarna har ökat att förverkliga visionen av ett enat Europa som lever i fred, välstånd och social rättvisa, till gagn också för utvecklingen i världen i stort. Det blir allt tydligare att en lång rad politiska sakfrågor i längden endast kan lösas genom bredast möjliga samarbete över nationsgränserna. I detta samarbete har Sverige en viktig roll att spela. Också vi bör vara med om att forma framtidens fria och fredliga Europa. Vi delar visionen att våra nationer skall bli så sammanflätade med varandra, på samhällslivets olika områden, att krig i vår världsdel framstår som otänkbart. Till det bidrar det ökade beroende mellan stater och folk som den fortgående ekonomiska integrationen leder till. Jag är övertygad om att vårt land kan ge många positiva bidrag till utvecklingen av detta framtida Europa.

Den Europeiska gemenskapen ses i hela Europa som ett viktigt kraftcentrum för samarbete och utveckling i vår världsdel. Sveriges möjligheter att påverka detta framtida samarbete – politiskt, socialt och ekonomiskt – skulle

Prot. 1990/91:132
14 juni 1991

*Information från
regeringen om
EG-ansökan*

förbättras genom ett medlemskap i denna gemenskap. Det är regeringens uppfattning att ett medlemskap i EG skulle innebära stora fördelar för Sverige, som överväger nackdelarna. Vi delar Gemenskapens långsiktiga mål, så som dessa formulerats i Romfördraget och Enhetsakten, och vill tillsammans med de andra medlemmarna arbeta för dessas förverkligande.

Vid avgörandet om ett svenskt medlemskap är det nödvändigt att ta ställning både till det som medlemsstaterna redan kommit överens om och till de planer och ambitioner som är aktuella. Detta ställningstagande måste innefatta en bedömning av samtliga de faktorer som påverkar frågan om medlemskap. Genom en folkomröstning om svenskt medlemskap i EG blir det slutligen svenska folket som får avgöra frågan.

Herr talman! Riksdagen har uttalat att Sverige bör eftersträva att bli medlem i den Europeiska gemenskapen med bibehållen neutralitetspolitik. Regeringen anser att beslutssystemet inom EG, även vid nya samarbetsformer inom organisationen, säkerställer möjligheterna för ett enskilt medlemsland att värna sina grundläggande säkerhetspolitiska intressen. Det är regeringens samlade bedömning att ett svenskt medlemskap i EG är förenligt med neutralitetspolitikens krav.

Efter det samråd som ägt rum i utrikesnämnden har regeringen i dag beslutat att överlämna en ansökan om svenskt medlemskap i den Europeiska gemenskapen till EGs ministerråd.

Överlämnandet kommer att äga rum i Haag den 1 juli.

Sveriges säkerhetspolitik rör vårt lands mest centrala intressen. Den syftar ytterst till att vi skall kunna trygga vårt lands fred, frihet och välbefinnande i en föränderlig omvärld. Dess utformning kräver långsiktighet, konsekvens och realism. Aktsamhet vid hanterandet av säkerhetspolitiken är en plikt. Anpassning till en förändrad verklighet är en nödvändighet. Bred enighet över partigränserna är en styrka.

Genom handläggningen av denna fråga har regeringen visat att den önskat bredast möjliga stöd för den deklaration jag här har avgett. En sådan bred uppslutning är till stor nytta för vår nation i de viktiga förhandlingar som förestår.

Anf. 3 CARL BILDT (m):

Den 12 december 1990 fattade riksdagen det historiska beslutet att Sverige skulle ansöka om medlemskap i den europeiska gemenskapen EG. Regeringen gavs i uppdrag att efter förberedelse lämna in den formella ansökan under 1991.

Därmed var tärningen kastad. Efter decennier av tvekan hade Sverige svängt.

Jag döljer inte att vi moderater ser detta som en stor politisk framgång. Den linje vi länge kämpat för är nu också Sveriges. Och nu har regeringen fattat det formella beslutet att inom kort lämna in Sveriges ansökan. Vi hälsar det med stor tillfredsställelse.

När Sverige nu söker sig in i EG innebär detta den största förändringen av vår utrikes- och därmed vår säkerhetspolitik i modern tid.

När det gäller utrikespolitiken förklarar vi oss beredda att ge upp en tradi-

tion av total obundenhet, som sträcker sig mer än ett århundrade tillbaka i tiden.

Vi är beredda, och vi vill, gå in i en gemenskap där vi också skall delta i utformningen och genomförandet av en gemensam europeisk utrikespolitik i alla de frågor där en sådan behövs. Och vi gör det inte bara därför att detta är ett måste i en gemenskap där samarbetet är odelat, utan därför att vi är fast och fullt övertygade om värdet av denna europeiska utrikespolitiska gemenskap.

Vår egen utrikespolitik måste därmed vara en utrikespolitik med en klar europeisk identitet. Därmed ges den också helt nya möjligheter.

Vår säkerhets- och försvarspolitik dikteras av säkerhetsgeografin i det nordatlantiska och nordeuropeiska område som vårt sjö-, luft- och landterritorium är en del av. Vi är och förblir en liten demokratisk nation i omedelbar närhet av den historiskt alltid starka men ofta instabila ryska makten. Så har det varit, och så kommer det att förbli.

Den bestående uppgiften för vår säkerhetspolitik i denna situation förblir att undvika att falla under denna maktens inflytande, samtidigt som vi inte utvecklas till ett hot mot dess säkerhet. Militär alliansfrihet och ett starkt svenskt försvar är och förblir den naturliga slutsatsen. På detta sätt lämnar vi dessutom vårt bidrag till stabiliteten och säkerheten i denna vår del av Europa.

I regeringens deklaration talas det om att vi vill bli medlemmar med "bibe-hållen neutralitetspolitik". Det är den formulering som riksdagen har lagt fast. Det är viktigt att säga att "bibe-hållen" inte är detsamma som "oförändrad". Det säger sig självt att det, i och med beslutet att söka medlemskap i en framväxande politisk union, handlar om en viktig förändring av denna politik.

Det som består, det är den hårda kärnan i vår geografiskt givna alliansfria säkerhetspolitik. Europas politik har förändrats radikalt under de senaste åren, men Europas geografi består.

Med ansökan om medlemskap förklarar vi vår fulla anslutning till de politiska mål och strävanden som bär upp den europeiska gemenskapen. Det finns inte några fotnoter, reservationer, förbehåll eller inskränkningar. Vi vill vara med och bygga en europeisk union.

Som företrädare för politiska partier i regeringställning och opposition, och därmed som företrädare för en överväldigande majoritet i denna riksdag, har vi genom beslutet den 12 december, genom den process som nu har varit och genom stödet till den formella ansökan i dag träffat vårt val. Vi känner Gemenskapens politiska mål, och vi är väl informerade om de nya och betydelsefulla steg mot dels en politisk, dels en ekonomisk och monetär union som Gemenskapen nu kommer att ta.

Vår strävan är att så snart som möjligt nå fram till formella förhandlingar om medlemskap med Gemenskapens medlemsstater. Det är vår förhoppning att dessa skall kunna vara avslutade under 1993 för att kunna godkännas under 1994 och göra ett medlemskap fr.o.m. 1995 möjligt.

Avtalet om medlemskap skall godkännas i den ordning som vår grundlag lägger fast. Men därtill kommer, att det bör anordnas en folkomröstning i

Prot. 1990/91:132
14 juni 1991

*Information från
regeringen om
EG-ansökan*

syfte att godkänna det avtal som då undertecknats av regeringen och en första gång godkänts av riksdagen.

Men detta ändrar ingenting i det ställningstagande som vi som politiska partier träffade den 12 december 1990 och som nu leder fram till stödet för ansökan. Vårt "ja" är ett klart "ja", och det är viktigt att säga.

Det går inte att fria till en flicka, men samtidigt säga att det där med ja eller nej till äktenskap ger man besked om först inför altaret, utan att detta tenderar att dämpa intresset för bröllopsförberedelserna. Och på samma sätt är det med Europapolitiken. Vårt "ja" i dag är ett "ja" också i morgon, inte ett "kanske" som lämnar utrymme för ett "nej".

Engen skall kunna tvivla på Sveriges europeiska övertygelse och beslutssamheten i vår Europapolitik.

Jag är övertygad, herr talman, om att 1990-talet blir förnyelsens decennium för Europa och europeiseringens decennium för Sverige. Det kommer att ställa krav på oss alla. Men det innebär att en ny och spännande framtid öppnas upp.

Sverige förblir för oss alla vår älskade hembygd. Men Europa är nu vår spännande framtid.

(Applåder)

Anf. 4 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Sverige kommer nu att ansöka om medlemskap i den Europeiska gemenskapen. Det är en händelse som vi liberaler hälsar med mycket stor glädje.

Sveriges nära samhörighet med demokratierna i Europa har för oss liberaler alltid varit självklar. Vi har glatt oss åt den alltmer fördjupade integrationen som i EG har haft sin drivkraft och sitt nav. Vi inser också vilken betydelse EGs sammanhållning och framgångar har haft för den utveckling mot fred, demokrati och marknadsekonomi som vi nu kan se i hela Europa.

När folken i Öst- och Centraleuropa sprängde sina bojor och rev de murar, som skiljde dem och oss, växte också hoppet om fred i Europa. Demokratier för inte krig med varandra!

Risken för ett storkrig i Europa har avsevärt minskat. Det kvarvarande hotet bottnar i ovissheten om vart det politiska och ekonomiska sönderfallet i Sovjet, om det fortsätter, kan föra unionen.

För att säkra freden i Europa måste demokratierna i väst föra en politik som främjar frihet, demokrati och marknadsekonomi också i Sovjet. Enligt min, och folkpartiet liberalernas, uppfattning kan Sverige bäst verka för det som medlem av Europeiska Gemenskapen.

Vi liberaler har länge hoppats på, och verkat för, att Sverige en dag såsom medlem av Gemenskapen skall vara med att forma den europeiska framtiden. Den dagen har nu ryckt ett bra stycke närmare.

I statsministerns anförande vill jag särskilt understryka visionen av ett Europa, så sammanflätat på samhällslivets olika områden, att ett krig i vår världsdel framstår som otänkbart. Det är också värdefullt att det i deklARATIONEN understryks att vi delar Gemenskapens långsiktiga mål, så som dessa formulerats i Romfördraget och enhetsakten, och vill tillsammans med de andra medlemmarna arbeta för dessas förverkligande.

Vi liberaler vill arbeta för att Sverige som EG-medlem aktivt och med entusiasm skall medverka till framväxten av en europeisk union, öppen för alla Europas demokratier – en union som i världspolitiken blir en kraft för avspänning och fred, för demokrati och respekt för mänskliga rättigheter, för en internationell rättsordning, för ekonomisk och social utveckling och för en god livsmiljö åt alla – ett generöst Europa, ett Europa öppet mot omvärlden.

Vi kommer därför att liera oss med krafter inom EG som vill detsamma som vi, som t.ex. vill ge samarbetet en social dimension och föra en radikal miljöpolitik. Och vi vet, att till de omistliga medlen för att målen skall nås hör marknadsekonomi och fri handel.

Sverige har mycket att lära och vinna av medverkan i den europeiska gemenskapen. Vi har också mycket att tillföra. Sverige har initiativrika och välutbildade medborgare, en grundfast demokratisk tradition, en fungerande samhällsordning, internationellt framgångsrika företag, en väl utvecklad handel, goda råvaror och, inte att förglömma, en fantastisk natur.

Vi har i Sverige funnit vägar att genom bl.a. en omfattande arbetsmarknadsutbildning hålla arbetslösheten nere. Vi har kommit längre än andra länder på vägen mot jämställdhet mellan kvinnor och män. Inom miljöpolitiken har vi gjort framsteg som kan bli goda exempel för andra. När det gäller skyddet av medborgarnas liv och hälsa mot arbetsskador, trafikskador och droger har vi en hel del att lära ut. Sverige går inte tomhänt in i det europeiska samarbetet.

Herr talman! Integrationen inom EG syftar inte till någon centralstyrd enhetsstat, utan till en federation där nationella och regionala kulturer och språkgrupper utvecklas sida vid sida, med respekt för varandras särdrag och i glädje över mångfalden. Det bästa i arvet från Athen, Jerusalem och Rom förs vidare.

Samtidigt är många problem internationella till sin karaktär. Den gränsöverskridande miljöförstörelsen kan bara hindras genom internationell samverkan. Den makt som kapitalets rörlighet ger måste balanseras genom överstatligt politiskt samarbete. I dessa och andra sammanhang kommer samverkan inom EG att vara viktig.

Att ständigt segla, att vilja utforska och förändra, att vara i rörelse mot något nytt är, enligt författaren Rolf Edberg, ett europeiskt drag. Därför är inte heller den gemenskap vi svenskar nu vill tillhöra någon färdig produkt. Den blir vad dess medlemmar och medborgare gör den till. Vi liberaler ser fram mot att få vara med i arbetet att forma Europas framtid – att skapa ett medborgarnas Europa!

(Applåder)

Anf. 5 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! En svensk ansökan om medlemskap i den europeiska gemenskapen är ett steg i en process. Det är inte det första steget och naturligt nog inte heller det sista.

Utan de två senaste årens väldiga politiska omvälvningar i Europa hade det enligt centerns mening inte varit möjligt att söka medlemskap i EG. Berlinmurens fall, Tysklands enande, Warszawapaktens upplösning och Sovjet-

unionens militära tillbakadragande från Öst- och Centraleuropas stater är sådana avgörande händelser i en tidvis dramatisk, men ändå fortlöpande process.

Bakom denna förändring ligger interna skiften i Sovjetunionens ledarskap och politik. Klimatet mellan Sovjetunionen och USA har avsevärt förbättrats. En neddragning av såväl kärnvapen som konventionella styrkor i Europa har följt i avspänningens spår. Konferensen om säkerhet och samarbete i Europa har vid toppmötet i november 1990 bekräftat denna utveckling.

Den dynamiska förändringen av Europa gäller i hög grad också EG. De pågående regeringskonferenserna är ett uttryck för denna dynamik. Fyrpartiuppgörelsen i utrikesutskottet, som riksdagen ställde sig bakom, formulerade denna insikt på följande sätt: "I bedömningen ingår självfallet hänsyn till den fortsatta utvecklingen i Europa, inklusive EGs regeringskonferenser." Därutöver nämns i utskottsbetänkandet "EES-förhandlingarna" och "säkerhetspolitiskt viktiga skeenden inom ESK". Det är mot denna bakgrund logiskt att statsministern i deklarationen anger att "det är regeringens samlade bedömning att ett svenskt medlemskap i EG är förenligt med neutralitetspolitikens krav". Bedömningen bygger på att beslut inom det s.k. EPS-arbetet bygger på principen om enhällighet samt att beslutssystemet inom EG, även vid nya samarbetsformer inom organisationen, säkerställer möjligheterna för ett enskilt medlemsland att värna sina grundläggande säkerhetspolitiska intressen.

Eftersom Sverige går in med en medlemskapsansökan till EG mitt i en dynamisk process är det naturligt och klokt att också under perioden fram till ett färdigförhandlat avtal avläsa utvecklingen inom EGs regeringskonferenser. Dessutom hinner vi under samma tid få en öppen och informerad debatt om konsekvenserna av ett medlemskap för Sveriges del. Det är en nödvändig del av förutsättningarna för en demokrati. Därför är en folkomröstning en avgörande del av beslutsprocessen för vår del.

Därmed är det också klarlagt att medlemskapsansökan inte föregriper det slutliga beslutet. Omvänt gäller att en ansökan inte skulle inges om vi inte var beredda att ställa upp för EGs långsiktiga mål.

Neutralitetspolitik är ett samlande begrepp för all den politik som krävs för att ge verklig innebörd och realism åt uttrycket "alliansfrihet i fred, syftande till neutralitet i krig". I en fredssituation handlar vår säkerhetspolitiska linje om alliansfrihet. Sveriges alliansfrihet förutsätter ett allsidigt och starkt totalförsvar. Vår säkerhetspolitik har avgörande betydelse för stabiliteten i det nordeuropeiska området.

Neutralitetspolitiken är – som all annan politik – ett medel för att nå sitt mål. Det mål vi vill säkra är att hålla landet utanför krig.

Genom avspänningen mellan öst och väst har också riskerna för en stormaktskonflikt minskat. Men vår säkerhetspolitiska strävan gäller inte enbart en stormaktskonflikt utan jämväl andra konflikter i vårt närområde eller konflikter som kan komma att beröra oss.

Alliansfriheten handlar, till sist, om att vi kan bestämma över vårt eget deltagande i ett krig, så långt detta är möjligt. Det utesluter således också ett försvarssamarbete av annat slag som är ömsesidigt förpliktande. I en

värld utan vapen behövs inga allianser. Det är det målet vi vill nå. Därför vill vi se alliansfrihet som en tidlös hållning, där vi behåller full suveränitet inför framtiden.

Demokratisering och ökad öppenhet medverkar till minskade krigsrisker i vår världsdel och likaså till ett ökat samarbete mellan demokratiska stater. Därför är det mycket viktigt att det nya Europa som växer fram inte bygger nya barriärer av ekonomisk art i stället för de murar som raserats. Det är centerns alleuropeiska vision.

Sverige bör eftersträva en öppen och rak kommunikation med EG inför och under förhandlingarna. Till det som inte är förhandlingsbart hör Sveriges säkerhetspolitik. Den avgör vi själva. Därför bör den inte heller åberopas som förhandlingsunderlag i ansökan. Däremot bör den klargöras för EGs medlemsstater.

Den diskussion som förts mellan de partier som står bakom riksdagens EG-beslut har varit öppenhjärtig, klargörande och nödvändig. Överläggningarna har lett fram till statsministerns deklaration. Statsministern har i diskussionen haft en mycket konstruktiv roll. Deklarationen, som den nu föreligger, står i god överensstämmelse med centerpartiets uppfattning när det gäller säkerhetspolitiken, som är grundad på de bedömningar och den analys av förändringarna i vår omvärld som i dag är möjliga att göra.

(Applåder)

Anf. 6 LARS WERNER (v):

Herr talman! Beslutet att ansöka om medlemskap i EG är det största politiska beslut som fattats under efterkrigstiden, har statsministern sagt. Därför är det synnerligen märkligt att det fattats i en sådan hast, brådska och med ett så stort mått av hemlighetsmakeri. Den svenska politiska beslutsprocessens praxis har frångåtts.

Regeringens handläggning har medfört att ingen omfattande folklig debatt har varit möjlig innan beslutet fattades.

Med andra ord: Detta stora beslut har fattats utan att det svenska folket getts möjlighet att göra sin stämma hörd på det sätt som är brukligt i vårt land. Vi förhåller oss därför djupt kritiska till det sätt på vilket frågan har handlagts.

Tage Erlander och Olof Palme var av den åsikten att Romfördraget inte gick att förena med svensk neutralitetspolitik. För mindre än ett år sedan delade den nuvarande regeringen den åsikten. Nu säger statsministern i deklarationen att man delar Gemenskapens mål så som dessa formulerats i Romfördraget och enhetsakten. Det är en uppseendeväckande omsvängning, då vi vet att Romfördragets mål bl.a. är en politisk union, vilken på sikt kan ge EG-unionen karaktären av en supermakt.

Vårt parti är motståndare till svenskt medlemskap i EG. Efter det att beslutet nu har fattats understryker jag vikten av att det nu förs och kommer att föras en seriös debatt inför en folkomröstning. De verkliga skiljefrågorna måste lyftas fram. Vi har ingen nytta av beskrivningar av EG som "ett kommande paradiset" eller som ett "summan av allt ont".

För min del tror jag att vårt land bör säga nej till EG-medlemskapet framför allt av två skäl. De heter demokrati och alliansfrihet.

Prot. 1990/91:132
14 juni 1991

*Information från
regeringen om
EG-ansökan*

Oavsett om vårt land ansluts till EG eller inte, kommer vi att möta ett flertal ekonomiska problem som bl.a. har sin grund i en alltmer integrerad världsekonomi.

Att stanna utanför EG innebär *inte* att vi skall isolera oss från dess ekonomi. Det är varken möjligt eller önskvärt. Det innebär *inte heller* att vi kommer att slippa dessa ekonomiska problem eller att vi helt självständigt nationellt skulle kunna fatta alla ekonomiska beslut.

Vi anser att det är viktigt att slå vakt om den nationella suveränitet som vi fortfarande förfogar över. Den vanliga människan i Sverige upplever att den politiska makten befinner sig långt borta från hennes verklighet. Avståndet mellan den vanliga människan och makten ökar – och demokratins möjligheter försämras – om vårt land ansluter sig till EG-unionen. EGs nuvarande organisation är djupt odemokratisk.

Vårt parti är internationalistiskt. Vi är väl medvetna om att många politiska beslut i vår tid måste fattas på en övernationell nivå, inte minst vad gäller miljöfrågorna. Men det finns för detta beslutsfattande betydligt bättre och bredare internationella organ än EG, som i dag bara samlar tolv västeuropeiska stater.

Vi vill bevara den svenska alliansfriheten och neutraliteten. Regeringsdeklarationen tonar ner EGs planer på att bilda en försvarsallians. Allt EGs representanter säger i saken som kan tolkas in i regeringens nya tankevärld om EG tar man till sig. Det som inte passar glömmer man. På denna punkt kan regeringsdeklarationen karakteriseras som ett önsketänkande.

Vi menar att ett fortsatt alliansfritt neutralt Sverige inom ESK-processens ram kan göra större insatser för avspänning och fred i Europa, än vad vi kan göra som medlem i ett EG som skall tala med "en röst" i utrikespolitiska frågor.

Den grundläggande motsättningen i vår värld i dag går mellan nord och syd och är orsakad av den djupt orättvisa fördelningen dem emellan. Ur denna motsättning kommer många konflikter att födas.

Sverige bör ur detta perspektiv slå vakt om sin roll som en "syds ombudsman i nord" och inte ansluta sig till en del av ett protektionistiskt nord samlat i en EG-union.

Herr talman! Vi säger nej till en svensk ansökan om medlemskap i EG. Men det är självklart ett minimikrav att om en ansökan lämnas in måste riksdagens beslut om ett tydligt neutralitetsförbehåll fullt ut respekteras.
(Applåder)

Anf. 7 INGER SCHÖRLING (mp):

Herr talman! I dag den 14 juni är en historisk dag, dagen då regeringen avger deklarationen för att begära medlemskap i EG, dagen då vi överger 180 års neutralitetspolitik, dagen då regeringen väljer väg åt oss utan att veta hur vägen ser ut eller vart den leder, och dagen då Sveriges statsminister delger oss en deklaration som är en enda stor brasklapp.

Miljöpartiet beklagar djupt att vi inte har fått någon debatt och att de fyra partier som står bakom detta inte vill föra denna debatt i dag och att de inte heller i går under partiledardebatten ville diskutera detta. Trots att ni har sammanträtt många gånger har ni tydligen inte kommit överens. Varför

måste man annars ha alla dessa deklarationer? I så fall hade ni väl kunnat ställa er bakom en enda gemensam, och då hade vi haft tid för en debatt här i dag. Och varför denna brådska? Är det för att visa handlingskraft inför valet? Varför söka medlemskap just i detta skede, när EG förändras så snabbt och mycket talar för att förändringen leder till en politisk union som omfattar gemensam utrikes- och säkerhetspolitik och förmodligen även gemensam försvarspolitik.

I deklarationen står det att Sverige ställer upp på EGs långsiktiga politiska mål och dessutom godtar de förändringar som kan följa av de pågående regeringskonferenserna. Detta är fullständigt häpnadsväckande ansvarslöst! Ni säljer ut allt det som Sverige har stått för sedan Gustav Vasas tid på ett bräde och köper grisen i säcken.

I deklarationen står det att Sverige inte kan ge avkall på neutralitetspolitiken och delta i en gemensam försvarspolitik eller i ett ömsesidigt försvarsåtagande inom EGs ram.

Men i nästa andetag sägs att det inte finns någon anledning att tro att EG nu skulle vara på väg att omvandlas till en militär allians eller skapa andra former för förpliktigande försvarsarrangemang. Därför blir det, som det heter i deklarationen, den samlade bedömningen att ett svenskt medlemskap i EG är förenligt med neutralitetspolitikens krav.

Svenska folket utsätts i detta dokument för tidernas ordvrängeri!

Denna tro om hur verkligheten skall komma att se ut är ett utspel för hemmamarknaden, för dem som inte har haft en chans att följa EGs förhandlingar. Är ni inte rädda för att folk blir heligt förbannade över detta svek mot en sekellång neutralitetspolitik?

Lyssnar man till förbundskansler Kohl, president Mitterrand, EG-kommissionens Jacques Delors och EGs ambassadör i Sverige Ivo Dubois är tongångarna nämligen andra men helt samstämmiga: målet är ett gemensamt Europaförsvär med en fristående EG-armé. EG håller som bäst på att utveckla dessa riktlinjer, och då väljer Sverige att ansöka om medlemskap i EG, innan vi vet hur omfattande den politiska unionen blir.

Men vad vi vet är att EGs fördrag, EGs regler och EGs institutioner inte är förhandlingsbara. Det som det kan förhandlas om är alltså endast i vilken takt ett nytt medlemsland skall anslutas.

Vi har hört statsministern läsa upp den säkerhetspolitiska deklarationen, och det är ett vändans papper. Det är uppenbart att det var en hart när omöjlig uppgift att förena de två oförenliga begreppen svensk neutralitet och svenskt medlemskap i en ekonomisk och politisk union. Det har blivit en svävande osmos av ord.

Rolf Gustavsson, TV-aktuelltts korrespondent i Bryssel, skriver i Svenska Dagbladet i går att för att Sveriges medlemsansökan skall accepteras av EG krävs att vi inte kommer med några som helst förbehåll. Detsamma har jag hört EGs ambassadör säga, och detsamma har vi hört i dag. Det finns egentligen inga förbehåll i den medlemsansökan som Sverige skall lämna in.

Om det skulle finnas några förbehåll implicit, måste de, precis som Rolf Gustavsson skriver, vara djupt begravda mellan raderna. I detta avseende kan man säga att deklarationen är riktigt lyckad.

Miljöpartiet de gröna har ägnat mycket arbete åt att få fram obekväma

fakta och att kritiskt granska det omfattande material som har funnits runt närmandet till EG. Det har ofta varit ett svårt arbete, ett hårt arbete. Papper har hemlighållits. Det finns utredningar som vi fortfarande inte har fått ta del av. Men vi har med kunskaper och envishet visat att ett litet parti kan göra stor nytta för demokratin.

Jag tror mig med stolthet kunna säga att vi till en stor del har stått för den EG-debatt som förts i Sverige. Det har varit en smärtsam politisk erfarenhet att se hur viktiga demokratiska värden satts ur spel och sätts ur spel. Det viktigaste beslutet det här seklet tas utan att folket tillfrågas eller haft en möjlighet att ta ställning.

Ni vill ha en folkomröstning 1994. Ja, det är så dags då! När förlovningen har varat i fyra år, brukar inte giftermålet göra så stor skillnad.

Jag har hört Carl Bildt säga här i dag att folkomröstningen inte skall förändra vårt ja till EG. Vilken förolämpning för demokratin och dess instrument!

Jag tror att vi är många som känner oss grundlurade i dag. "De fyras gäng" kör över riksdagens beslut från den 12 december i fjol om att inte ge upp den svenska neutralitetspolitiken. Sverige rättar in sig i EG-ledet utan förbehåll.

För det viktigaste målet, att lösa miljöproblemen, behövs ett brett samarbete med *hela* Europa, både i öst och i väst. Ett sådant samarbete vill miljöpartiet de gröna ha. Men till EGs stormakts- och rikemansklubb säger vi nej!

I detta anförande instämde Krister Skånberg, Paul Cizuk, Anna Horn af Rantzen, Eva Goës, Lars Norberg, Kaj Nilsson, Anita Stenberg, Kjell Dahlström, Gösta Lyngå, Eva Bengtsson, Claes Roxbergh, Marianne Samuelsson, Elisabet Franzén, Kent Lundgren, Carl Frick, Ragnhild Pohanka och Roy Ottosson (alla mp).

Överläggningen var härmed avslutad.

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 11.03 på förslag av talmannen att ajournera förhandlingarna till kl. 11.15.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 11.15.

10 § Riksmötets avslutning

Storkyrkans kör under ledning av musikdirektör Håkan Martinsson sjöng först tre sånger: Om sommaren sköna och Glädjens blomster av Hugo Alfvén samt Dofta, dofta vit syren av David Wikander.

(Applåder)

Ärade riksdagskolleger! Inte mindre än 56 av riksdagens ledamöter ställer ej upp i höstens val. De har beslutat att lämna riksdagen vid mandatperiodens utgång.

Jag vill på riksdagens vägnar tacka er alla för värdefulla insatser för Sveriges riksdag och för den svenska demokratin.

Med de avgående försvinner 772 riksdagsår av erfarenheter från riksdagen.

Ni har utfört ett utomordentligt fint och plikttroget arbete för riksdagen och för Sverige. Ni har berikat riksdagen med era goda kunskaper och personliga kvalifikationer.

De 56 representerar sex riksdagspartier med olika värderingar och uppfattningar. De 56 har olika bakgrund och erfarenheter. Och jag kan tillägga: de har olika temperament och kynnen; åtminstone i riksdagens talarstol! De som slutar har tillhört riksdagen alltifrån mindre än en enda mandatperiod till tolv perioder. De avgående är i olika åldrar; somliga har uppnått mogen ålder. Andra lämnar riksdagen mycket unga mitt i sin riksdagskarriär, och de har mänskligt att döma mycket ogjort i politik och samhällsarbete.

Att vara ledamot av sitt lands parlament är det finaste uppdrag en medborgare kan få i en demokrati.

Ni har fått känna det partipolitiska arbetets hårda villkor; den grå och slit samma vardagen. Krav och kritik har riktats mot er. Överdriven och orättvis har ni nog tyckt ibland. Ni vet hur det är att på söndagskvällen lämna familjen och hemorten för att bege sig till riksdagshuset eller till konferensgården. Ni har erfarenheter av hur det är att vänta på järnvägsstationer och flygplatser eller att stå i snålblåsten på torget och hur det är att sitta på riksdagsrummet på kvällar och nätter för att läsa riksdagens handlingar. Ni har fått pröva på ett arbete, där arbetstiden är totalt oreglerad och där någon arbetsbeskrivning inte finns.

Men jag hoppas att ni också fått känna mycket av politikens och riksdagsarbetets glädje, att ni upplevt gemenskapen och kamratskapet – också över partigränserna. Och känt den speciella glädjen vid framgångar med motioner och andra framstötter i syfte att göra Sverige bättre.

Den samlade kunskapen och erfarenheten i riksdagen är enastående. Jag har många gånger haft anledning att säga, att Sveriges riksdag består av mycket kunniga och kompetenta ledamöter, som har erfarenheter från samhällets alla områden. Det är det som ger riksdagen dess styrka. Nya ledamöter lär av gamla och gamla lär av nya, över partigränserna. Det är hela tiden ett växelspel som skapar kontinuitet och förnyelse i riksdagen och i partipolitiken. Detta är också en oerhörd styrka inte bara för riksdagen utan för Sverige.

Jag tycker att Annika Åhnberg här i kammaren för ett par veckor sedan uttryckte det fint, när hon sade sig vara glad över att ha fått arbeta i jordbruksutskottet tillsammans med Jens Eriksson, som nu avgår. Att vara oenig i sakfrågor hindrar inte ett gott arbetsklimat i utskottet. Jens Eriksson har varit en läromästare för alla i jordbruksutskottet; det var Annika Åhnbergs fina tack och beröm till en utskottskollega.

I år är det 20 år sedan enkammarriksdagen infördes. 14 av de avgående

ledamöterna var med då. Mycket har hänt och förändrats under denna tid. Riksdagen har flyttat fram och tillbaka, från Helgeandsholmen till Sergels torg och åter till Helgeandsholmen. Detta har inte varit utan problem, men lokalerna, arbetsvillkoren och servicen har förbättrats i många avseenden. Ledamöterna har fått mer stöd i form av tekniska, personella och ekonomiska resurser.

Men arbetsmängden har också ökat. 1971 – enkammarriksdagens första år – väcktes drygt 1 600 motioner och i år nästan 5 000. Reservationerna har ökat från ca 500 till 4 900. Och riksdagstrycket har nästan fördubblats i omfattning, över 70 000 sidor blir det i år. Voteringarna med rösträkning har ökat från drygt 500 till ca 1 300. Självklart har detta satt sin prägel på riksdagsarbetet och på ledamöterna.

Det finns många förklaringar till denna ökning. Samhället har blivit mer komplicerat, och allt fler vill vara med och påverka besluten. Politiken har också blivit mer internationell. Det parlamentariska läget och massmedias allt intensivare bevakning har lett till en önskan att göra politiska markeringar i allt fler sakfrågor.

Enkammarriksdagen har upplevt en 20-årsperiod då regeringar av olika sammansättningar och kulörer kommit och gått på ett helt annat sätt än tidigare under efterkrigstiden. Riksdagen har upplevt en jämviktsriksdag där lotten fick avgöra många beslut. Utskotten har under hand fått en skarpare profil, bl.a. genom utskottsutfrågningarna. Partigrupperna har byggt upp kanslier, som stöd till ledamöterna. Datoriseringen har gjort sitt intåg. Ett nytt parti kom in i riksdagen för första gången på 70 år. Det har varit händelserika år under enkammarriksdagens historia.

Ni som nu lämnar riksdagen kommer inte att lämna det partipolitiska arbetet eller arbetet för vår demokrati. Ni kommer att fortsätta arbetet för Sverige. Jag är helt säker på att de flesta av er redan på måndag är ute i valarbetet. Ni kommer att ersätta riksdagens plenisal och riksdagens talarstol med andra mötesplatser och andra talarstolar för att argumentera och slåss för era värderingar och åsikter. En del av er kanske kommer att skriva memoarer, och på så vis ge er bild av politiken och livet i riksdagen. Andra går direkt till nya viktiga uppdrag i samhället. Vi kommer helt säkert att få möta er i riksdagens korridorer. Det gäller helt säkert t.ex. de nya ordförandena i RFSU och HCK.

De avgående ledamöterna, som tillhört riksdagen minst en valperiod, kommer nu att erhålla riksdagens förtjänstplakett, som ett synbart tack för insatserna i riksdagen. Plaketten är utformad av konstnären Bo Thorén och gjord i rent silver. Den yttre cirkeln på plaketten – hjulet – symboliserar Sverige. Sverige strålar samman i riksdagen, med lilla riksvapnet tre kronor som symbol. Den avrundade kvadraten betecknar riksdagens högsta funktion – kammaren.

De avgående – utom två som jag så småningom vill be komma fram för att få sin hederbetygelse – har fått plaketten på sina bänkar.

1. Sju ledamöter

Marianne Andersson i Gislaved

Anna Horn af Rantzien

Ylva Johansson

Kent Lundgren

Gösta Lyngå

Lars Norberg

och

Ing-Britt Nygren

har tillhört riksdagen innevarande mandatperiod, dvs. i högst tre år.

Prot. 1990/91:132

14 juni 1991

Riksmötets avslutning

2. In i riksdagen kom i 1985 års val

Ingegerd Anderlund

Viola Claesson

Lars De Geer

Bo Hammar

Ingrid Hasselström Nyvall

Erik Holmkvist

och Maria Leissner

De har därmed tillhört riksdagen i två mandatperioder, dvs. i sex år.

3. I drygt åtta år, sedan 1983, har

Margó Ingvardsson

Margareta Persson

och

Sylvia Pettersson

tillhört riksdagen.

4. Vid 1982 års val invaldes i riksdagen

Lars Ahlström

Göran Ericsson

Kersti Johansson

Ingvar Karlsson i Bengtsfors

Gustaf Persson

och

Aina Westin

Dessa sex kolleger har tillhört vår riksdag i nio år.

5. Vid 1979 års val invaldes

Lars Ahlmark, tidigare ersättare under två riksmöten

Göran Allmér

Alexander Chrisopoulos

Kerstin Ekman

Jens Eriksson

Lars Svensson, som var ledamot även 1973

och

Sture Thun

Dessa sju kolleger har således tillhört riksdagen i 12 till 14 år.

6. Vid 1976 års val invaldes

Torsten Karlsson

Sven Eric Lorentzon

Iris Mårtensson

och

Martin Segerstedt

och de kan räkna fem mandatperioder i riksdagen eller 15 år.

I 15 år har också Ulla Johansson tillhört riksdagen. Hon kom in första gången 1974.

Birgitta Rydle kom till riksdagen 1976. Totalt har även hon varit ledamot i riksdagen i 15 år.

7. Vid 1973 års val invaldes i riksdagen

Arne Andersson i Gamleby

Gunilla André

Helge Hagberg

Rune Johansson

och

Margit Sandéhn

Dessa fem kolleger tog säte i riksdagen 1974 och har således 18 riksdagsår.

15 av de avgående ledamöterna har tillhört riksdagen i minst 20 år – i minst sju mandatperioder. Jag vill säga några ord till var och en av dem.

Martin Olsson kom in efter 1970 års val. Han är en enveten motionär, som visat att det lönar sig att motionera i en fråga år ut och år in. Och han kan visa att det kan gå vägen; barnpensionen är nu skattefri.

Någon kanske tycker att lagutskottet inte är det roligaste utskottet att hamna i; det har tunga frågor och besvärliga lagtexter att penetrera. Men utskottets ledamöter ser ändå glada ut och är hängivna och engagerade i sitt arbete. Jag har mer än en gång imponerats av Martin Olssons engagemang och kunnighet i talarstolen i lagutskottets frågor. Det har känts tryggt att hans kloka, eftertänksamma och – om jag får använda uttrycket – jordnära egenskaper finns med i lagsammanhang.

Martin Olsson har engagerat sig mycket för riksdagens interna frågor. Jag värdesätter mycket hans insatser i förvaltningsstyrelsen. Arbetet i riksdagsadministrationen syns inte så mycket utåt och ger inga rubriker. Och när det någon gång blir rubriker så är de inte positiva. Men det är nödvändigt och viktigt att några av riksdagens ledamöter med engagemang tar sig an också det riksdagsinterna arbetet.

Karin Söder har innehaft många tunga och viktiga poster i sitt parti, i riksdagen och i regeringen. Hon blev Sveriges första kvinnliga utrikesminister och partiledare; hon har varit socialminister och president i Nordiska rådet.

Jag blev bänkkamrat med henne, när vi kom in i riksdagen i valet 1970. Det var trevligt – och givande. Hon bjöd ofta på hemlagad knäck. Jag har inget emot att man här i plenisalen suger på en och annan karamell! Men jag tvingas utifrån rent personliga erfarenheter tillstå att det bjuds för litet – numera.

För 20 år sedan berättade Karin Söder för mig att hennes föräldrars ord till henne på vägen ut i livet var: Alla människor har lika värde, även om utgångslägena är olika. Kanske har dessa föräldrarnas ord varit pådrivande för hennes starka sociala engagemang och hennes stora intresse för männi-

skor. Och kanske har de också varit vägledande för hennes envisa och oförtröttliga arbete för barnen, som varit och är ett av Karin Söders stora intresseområden.

Karin Söder har skrivit många motioner och hållit många tal om barnens rättigheter. Hennes insatser på detta område är av bestående värde. Vi uppskattar hennes energiska arbete som ordförande i Nordiska rådets svenska delegation. Det är ingen överdrift att säga att Karin Söder är en av våra främsta nordister och att hennes insatser i nordisk politik också är av bestående värde.

Vi har många ledamöter som började i riksdagen 1969. Nio av dem lämnar nu riksdagen.

Lennart Andersson har tillhört lagutskottet under utskottets hela historia och också varit dess ordförande eller vice ordförande. Oerhört samvetsgrann, kunnig och påläst, säger utskottskollegerna om Lennart Andersson. Och det stämmer med den mycket positiva bild jag själv har av honom efter många år av nära samarbete. Lennart Andersson är djupt rotad i Södertälje och dess kommunala liv. Och hans kommunala engagemang grundas på övertygelsen att en riksdagsledamot måste ha ett lokalt engagemang i kommunen för att komma så nära väljarnas liv och problem som möjligt.

Lennart Anderssons motioner präglas också av det lokala livet: hemspråksundervisning för kommunens invandrare, högskola, järnvägsstation och nytt polishus till Södertälje.

Lennart Andersson tillhör den grupp av riksdagsledamöter som tillför Sveriges riksdag det kommunala livets erfarenheter, som vi inte skulle klara oss utan. Utan de kommunala erfarenheterna blir riksdagen inte tillräckligt bred.

Roland Brännström personifierar försvarspolitiken de senaste 20 åren. Han blev ledamot av försvarsutskottet 1971, och sedan dess har han varit detta utskott trogen. Han har varit ordförande för eller ledamot av ett stort antal offentliga utredningar på försvarsområdet. Hans förmåga att komma till slutsatser och överenskommelser är allmänt omvittnad. På ett stillsamt sätt utan åthävor, men med en pondus grundad på erfarenhet och kunskap har han visat prov på en sällsynt förmåga att på ett konstruktivt sätt få till stånd uppgörelser för ett försvar somt tvingats skära och hushålla. Hans arbetsrum i riksdagshuset har fungerat som sambandscentral.

Roland Brännström har också lagt ner ett gott arbete i "Sällskapet politik och näringsliv". Det är en viktig uppgift att förbättra ledamöternas kunskaper om näringslivet och öka företagens och företagarnas kännedom om partipolitikens villkor.

Lars Gustafsson blev ledamot av utbildningsutskottet 1971 och dess ordförande 1986. Han har varit ledamot av och ordförande för ett flertal offentliga utredningar om forskning och högre utbildning.

Lars Gustafsson har lyckats förena en vetenskapsmans intellektuella skärpa och nyfikenhet med en utpräglad resultatpolitikers förmåga att genomföra förslag. Han har mycket gedigna kunskaper om sitt utskotts alla områden. Som ordförande i forskningsrådsnämnden vet han vad som är på gång inom forskningen, vad Sverige behöver och vilka resurser som behövs. Vi som samarbetat med Lars Gustafsson vet hur krävande han är när det

gäller saklighet och korrekthet. Men vi vet också att hans underfundiga humor kan lösa upp knutar och att hans stora intresse för jazz och lyrik visar hans stora bredd. Den sträcker sig långt utöver forsknings- och utbildningsfrågor. I en tid när utbildningsutskottet varit ett av våra mest arbetstyngda utskott har det varit en stor styrka att Lars Gustafsson varit dess ordförande.

Grethe Lundblad mötte jag en vacker julidag i riksdagshusets korridorer släpande stora buntar riksdagstryck för att förbereda ett miljötal. Det var ett uttryck för riksdagsledamöternas inställning att ledamotskapet går före soliga och sköna sommarkvar. Jag minns också en beredning i regeringen. Det gällde livsmedelsfrågor. Föredragande statsråd sade, att det här har vi kollat med Grethe, så det är nog bra.

Hennes självständiga linje – som grundas på gedigen kunskap – har betytt mycket för jordbruksutskottets hantering av livsmedelsfrågorna. Grethe Lundblad hör till dem som tidigt intresserade sig för miljövärd och farliga produkter. Hon har varit en pådrivare för en gemensam nordisk miljöpolitik. Hon hade tidigt uppfattningen att miljöfrågan inte kan lösas på nationell bas, utan det behövs ett gemensamt uppträdande i nordiska och europeiska sammanhang.

20 års arbete i Nordiska rådet har gjort henne till en sann och trogen ”nordist”, och hon är en av riksdagens främsta när det gäller nordiskt samarbete. Hennes bakgrund – född och uppväxt i grannlandet Danmark – har säkert bidragit till hennes oförtröttliga arbete för nordisk gemenskap och samhörighet.

Lennart Pettersson besitter en osedvanlig mångsidighet och har genom arbetet i näringsutskottet och en mångfald utredningar blivit en av riksdagens främsta näringspolitiker. När de regeringar som jag tillhörde diskuterade namn för utredningsuppdrag fanns ofta Lennart Petterssons med. Det vittnar om respekt för hans kunnande och förtroende för hans person.

Lennart Pettersson är aktad i alla läger för sin kunnighet.

Hans arbete med de näringspolitiska frågorna har präglats av vidsynthet och internationell inriktning. Hans kunniga arbete som ordförande i riksdagens EFTA-delegation och som ordförande i Europarådets kommitté för vetenskap och teknik har betytt mycket för Sverige i Europasammanhang. Lennart Pettersson har skapat ett stort nätverk av parlamentariska kontakter ute i Europa. Detta har varit till stor nytta för Sverige, och det betyder mycket för riksdagen, när vi nu står på tröskeln till ett fördjupat europeiskt samarbete.

När Gertrud Sigurdsen tog plats i riksdagen presenterades hon ofta kort och gott som LO-kvinnan. Vid den tiden, 1968, var endast 13 % av riksdagens ledamöter kvinnor. Det förhållandet har till Sveriges och riksdagens fördel avsevärt förbättrats, säkerligen tack vare att Gertrud Sigurdsen och många av hennes medsystrar visat vägen genom kompetens och engagemang.

Gertrud Sigurdsen personifierar den gamla stammens politiker; som efter att själv ha fått uppleva orättvisorna i samhället kastat sig ut i fackligt och politiskt arbete för att få bort orättvisorna. Få människor har jag mött med ett sådant brinnande socialt intresse som Gertrud Sigurdsen. Hon har visat ett osedvanligt stort personligt engagemang i de mycket svåra värdfrågorna,

t.ex. på ungdomsvårdsområdet. Och hon har inte värjt sig för att ge sig i kast med nya och besvärliga områden.

Hon har varit hälso- och sjukvårdsminister och socialminister.

Gertrud Sigurdsens intressen har också innefattat de internationella frågorna. Ledamot och vice ordförande i utrikesutskottet, FN-delegat, ledamot av utrikesnämnden och inte minst biståndsmister.

På båda dessa områden har Gertrud Sigurdsen fått erkännanden för sin kunnsighet och kompetens. Klokhet och värme har präglat hennes arbete.

Olle Svensson sågs redan på 40- och 50-talen i riksdagens korridorer, som journalist och sedan som sekreterare i den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Han är således den av de avgående som kan sägas ha den längsta riksdagerfarenheten. 1956 bestod partikansliet av honom själv och en kontorist på deltid. Olle Svensson kunde riksdagen, när han 13 år senare tog plats i riksdagen.

Olle Svensson har varit ledamot av KU sedan 1971 och dess ordförande sedan 1982. Under sin riksdagstid har han varit medlem av ett flertal offentliga utredningar om press och massmedia, om fri- och rättigheter, yttrandefrihet och folkstyre. Han är en av riksdagens allra kunnigaste ledamöter när det gäller grundlagsfrågor och pressfrågor. Han står i första ledet när det gäller att försvara yttrandefriheten, och han är en stor förkunnare av uppfattningen att utan en fri och mångfaldig press finns ingen bra och frisk demokrati. Betecknande är att Olle Svensson – trots sina många år i riksdagen – fortfarande främst ser sig som journalist och publicist.

Rune Jonsson och Olle Östrand började också båda i riksdagen 1969; de var sedan utanför riksdagen en tid men det blir ändå minst 20 riksdagar.

I mångt och mycket har de också bakgrund och erfarenheter som liknar varandra. Praktisk yrkesverksamhet, fackligt arbete, kommunalt verkssamma. Båda är stabilt förankrade i sina hemkommuner och regioner.

Rune Jonsson är en mycket allsidig näringspolitiker. Hans bakgrund som elektriker med yrkeserfarenhet från skogsindustrin och erfarenhet av fackligt arbete ute i industrin har varit en stor tillgång för näringsutskottet, som han har tillhört i många år. Han har stått upp för Norrlands industri och ägnat mycket tid åt statliga företag. Han är respekterad och omtyckt för sitt stora kunnande och för sitt lugna och balanserade uppträdande.

Olle Östrand tillhör skaran av våra kompetenta trafikpolitiker. Hans intresse- och verksamhetsområden i riksdagen är just trafikpolitiken och regionalpolitiken. Sitt stora kunnande i dessa frågor har han breddat med erfarenheter från styrelsearbetet i vägverket, transportrådet och ordförandeskap i Svensk Bilprovning. Hans arbete i dessa styrelser har tillfört riksdagen ökad kompetens och erfarenhet och har varit en viktig länk mellan riksdagen och den verksamhet vi beslutar om.

Ove Karlsson tog 1968 säte i riksdagens första kammare och har således 24 riksdagsår bakom sig. Han är också känd under namnet Karlsson i Malung, och redan i sitt jungfrutal tog han upp de usla vägförbindelserna för Malungs exportindustrier.

I riksdagen vet vi att han är aktiv i regional- och glesbygdsfrågor, skogsbruk, jaktvård och trafikfrågor. Men få känner till hans insatser som folkbil-

Prot. 1990/91:132
14 juni 1991

Riksmötets avslutning

dare i sitt hemlän. Under många år har Ove Karlsson varit ordförande i Dalarnas ABF och ordförande i styrelsen för Malungs folkhögskola.

Ove Karlsson är inte en person som framhåller sina insatser, vill inte glänsa på andras bekostnad. Ödmjukhet och hänsyn präglar både hans person och hans arbete. Det finns många som han i riksdagen – som gör ett mycket gediget och respekterat arbete men inte syns i rubrikerna. Men det är deras trägna arbete som gör vår demokrati stabil. När jag var industriminister mötte jag Ove Karlsson på ett glesbygdsmöte. Hans ord där – kloka och mänskliga, framförda på ett enkelt och jordnära sätt – var de som jag mest minns från mötet. De vittnade om att han på djupet förstår glesbygdens problem och folk.

Ingrid Sundberg har tillhört riksdagen ett kvarts sekel. Hon kom 1966 till andra kammaren, började som suppleant i jordbruksutskottet och är nu kulturutskottets kunniga och omtyckta ordförande.

Jag vill med glädje återge några rader ur ett av Ingrid Sundbergs tal:

"Sans och måtta kan ibland vara lite tråkigt. Låt oss som arbetar med kulturpolitik gå lite längre än till sans och måtta. Låt oss sjunga flerstämmigt, ja i så hög grad att det ibland blir dissonanser och bristande harmoni, om vi därmed kan uppnå spänning, liv och förnyelse inom alla de områden, där vi som kulturpolitiker har ansvar."

Det är mycket kloka och fina ord, men också uppfordrande. De vittnar om en öppen och fri inställning till kulturens uppgifter och möjligheter, men de vittnar också om Ingrid Sundbergs vidsynthet och klokhet, det som har gjort henne till en av riksdagens främsta kulturpolitiker.

Internationella kontakter och internationellt samarbete är en allt viktigare del av en riksdagsledamots arbete. Ingrid Sundberg har varit en pådrivande kraft i riksdagens internationella arbete. Hon tillhörde under många år utrikesutskottet och utrikesnämnden, Svenska Unescorådet och nedrustningsdelegationen. Våra riksdagsledamöter utför ett omfattande och fint arbete inom flera internationella fora. Men deras insatser uppmärksammas nästan inte alls. Deras arbete sker i det tysta. Därför vill jag lyfta fram Ingrid Sundbergs omfattande arbete i internationella sammanhang: FN, Nordiska rådet och inte minst i IPU, där hon faktiskt har varit verksam under hela sin riksdagstid, dvs. sedan 1966. Hon har under många år varit ordförande och vice ordförande i IPU-delegationen. I just den egenskapen har hon hjälpt till att skola in många ledamöter i det internationella arbetet. Vi tackar henne särskilt för dessa fina insatser av bestående värde.

Så till de båda 50-talisterna.

Gösta Bohman tog säte i riksdagen 1958 och Evert Svensson 1957.

Gösta Bohman är riksdagens ålderman, dvs. riksdagens till levnadsåren äldste ledamot. Men har är också, om jag introducerar den titeln, andre vice ålderspresident efter Stig Alemyr och Evert Svensson.

Gösta Bohman drogs sent och något motvilligt in i partipolitiken. Mitt i yrkeskarriären valdes han 1958 in i riksdagens andra kammare. Gösta Bohman anförtröddes snart ordförandeskapet i det mäktiga statsutskottet. Så småningom blev han partiledare och finans- och ekonomiminister. I de rollerna men också som oppositionsledare deltog han med liv och lust i debatterna i riksdagen. Hans goda debatthumor och skarpa tunga har i riksdagen

spridit både glädje och skräck. Oppositionsledarens roll är kanske inte alltid så lustfylld, men i vår demokrati i vårt parlamentariska system är den en av de viktigaste. Den är förbunden med mycket av skyldigheter och ansvar.

En del av sina memoarer har Gösta Bohman redan skrivit. Men det finns helt säkert mycket mer att berätta. Få svenska politiker har utfört en så omfattande och intensiv partipolitisk gärning som Gösta Bohman. Han personifierar dessutom på många sätt glädjen att få arbeta politiskt: nyfikenheten, debattlusten, kunskandet och kompetensen och viljan att uträtta något.

Jag tycker att Gösta Bohman uttrycker det allra bäst själv i ett tal från 1970, som jag gärna vill citera några valda rader ur:

"Politisk verksamhet och politisk förkunnelse är inte bara iskalla beräkningar och bedömningar. De kräver inte bara goda nerver, förmåga att tåla motgångar och motstånd. Politik förutsätter också medmänsklighet och värme. Den kräver framför allt övertygelse om att de idéer vi förfäktar och slåss för är riktiga och nödvändiga ---. Den som vill övertyga andra måste själv vara så övertygad, att han kan framstå som förkunnare i ordets djupaste innebörd. Inte bara som förmedlare av fakta."

Jag menar att dessa hans ord kan vara vägledande för politiker i alla politiska partier. Och inte minst för ungdomen. Politik får inte bara vara statistik och kalla fakta. Engagemang, känslor, lidelse, visioner och drömmar måste också till för att politiken skall bli levande och mänsklig.

Det finns många goda anledningar att i dag tacka och hylla Gösta Bohman för hans utomordentligt stora insatser för svensk politik och demokrati och för hans fina arbete för Sveriges riksdag.

Evert Svensson är riksdagens förste vice ålderspresident med sina 36 riksdagsår. När han började i riksdagen 1957 var han 31 år och riksdagens yngste. I tidningsläggen kallades han för politikens Benjamin. Sedan dess har Evert Svensson innehaft ett stort antal uppdrag i riksdagen. Sex utskott har han tillhört, och han har varit FN-delegat, medlem i Europarådet och mycket mer.

För några dagar sedan tilldelades Evert Svensson statschefens/Konungens medalj för sina omfattande samhällsinsatser. En fin representant för Sveriges riksdag, en verklig långvägare, en idealist, internationalist och folkbildare fick en välförtjänt hedersbetygelse.

Vi som lärt känna Evert Svensson vet att han är en försynt person, som sällan tar till storsläggan utan hellre använder humorn som vapen. Lugnt och metodiskt argumenterar han för sina ståndpunkter. Också Evert Svensson har redan hunnit att skriva en del av sina memoarer. "En värld där rättfärdighet bor – En politikers postilla" har han kallat sin bok.

Etik och moral i politiken är en fråga som kommit alltmer i blickpunkten i den allmänna debatten om en förtroendekris mellan politiker och väljare. Evert Svensson står för de kristna värdena. Han hävdar att politiken måste grunda sig på moraliska värderingar. I annat fall tappar vi målet och kompassen och inspirationen, utmaningen att skapa det goda samhället. Min generation var – skriver Evert Svensson – särskild vaccinerad mot diktatur och våld. Att arbeta för fred var en väsentlig del av livet. Demokratin liksom ympades in i oss. Med sitt djupa engagemang för social rättvisa och fred har

Evert Svensson vunnit stor respekt i riksdagen. Alla vi som kommit i nära kontakt med honom vet att hans budskap är äkta och grundat på övertygelse.

(På anmodan av talmannen kom Gösta Bohman och Evert Svensson fram till talmanspodiet och tog emot sina förtjänstplaketter.)
(Applåder)

Det är många som jag vid detta tillfälle skulle vilja ge blommor för goda insatser i Sveriges riksdag och för arbetet för vår demokrati. Varför inte 349 buketter?

Jag skall i dag nöja mig med att dela ut en enda, till Ing-Britt Nygren, för hennes envishet och för hennes goda humör.
(Blommorna överlämnades.)
(Applåder)

Ärade riksdagskolleger! Jag har till slut en önskan, som jag riktar till er 56 som nu har fått riksdagens plaketter som tack för era insatser i Sveriges riksdag. Det bekymrar mig att så få utanför de aktiva politikerleden ställer upp till försvar för demokratin och det nödvändiga partipolitiska arbetet. Jag tycker att det är anmärkningsvärt att det i dag främst är de partipolitiskt aktiva som själva måste försvara sitt arbete. Fler borde ställa upp och försvara det partipolitiska arbetet – och därmed demokratin – näringsliv, fackföreningsrörelsen, massmedia, kulturarbetare och många fler. Ingen enda medborgare i Sverige har fått ett fribrev från att försvara demokratin. Min önskan är därför att ni som nu kommer att avgå kommer att bli goda ambassadörer för Sveriges riksdag och för det demokratiska partiarbetet.

Än en gång: Tack för ert fina arbete!
(Långvariga applåder)

Härefter sjöng kören Sommardoft av Elisabet Hermodsson och Österlenvisan av Olle Adolphson.
(Applåder)

Anf. 9 TALMANNEN:

Herr ålderspresident! Ärade kammarledamöter! Jag vill nu vända mig till samtliga riksdagsledamöter och tacka er alla för ett mycket gediget och kunskapsriktigt arbete. Jag vill rikta ett tack till er för det viktiga arbete ni utför för vårt land. Jag vill tacka de tre vice talmännen för ett fint samarbete och gott stöd i mitt arbete. Jag vill på mina och kammarens vägnar tacka kammarsekreteraren och riksdagens personal för det mycket goda och uppoffrande arbete som ni lagt ned under detta arbetstyngda riksmöte. Vår egen personal och alla andra som arbetar i riksdagens hus bidrar till den goda atmosfär som gör riksdagen till en levande och vänlig arbetsplats. Vi önskar dem alla en skön semester.

Jag vill rikta ett stort tack till talmanskonferensens ledamöter, till förvaltningsstyrelsen och till gruppledarna för deras stöd i mitt arbete med att förnya riksdagens arbetsformer och med att förbättra arbetsvillkoren för ledamöterna. Mycket återstår att göra, men många idéer och förslag finns.

Ett särskilt tack vill jag framföra till kvittningsmännen för ert svåra men mycket viktiga arbete.

Vi avslutar om en stund 1990/91 års riksmöte. För de flesta av er återstår ännu mycket arbete, många resor, möten och tal. Men jag hoppas att ni får några veckors välförtjänt och välbehövlig semester innan valkampen på allvar börjar. Med en lätt travesti på en skolavslutningsvisa vill jag önska er alla en skön och, som jag hoppas, varm och solig sommar.

Talman har nu hållit tal om politik och ideal.

Ingen klocka ringer mer, ingen riksdag snart man ser.

Sommaren kommer mer och mer, bin och blommor blir allt fler.

Ingen kan väl sitta inne nu.

Vad skall nu i sommar ske?

Ja, det kan bli allt möjligt de'.

Anf. 10 Ålderspresident STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Kammarens ledamöter vill till er, herr talman, och till vice talmännen framföra ett varmt tack för det mycket skickliga sätt på vilket ni leder vårt arbete, både i plenisalen och i andra rum i detta hus. Det är otroligt vilka skickligt genomförda voteringsperioder som ni klarar av. Vi sitter fulla av beundran när vi märker hur oerhört skickligt ni genomför den delen av arbetet.

Herr talman! Man kan säga att den valperiod som nu slutar har, om vi ser oss om i världen, varit den mest händelserika sedan andra världskriget. Det är nu möjligt för svenska ledamöter av riksdagen att sammanträda och samarbeta med valda politiker från östra och centrala Europa, vilket var fullständigt omöjligt under mycket lång tid. Detta förutsätter i och för sig ökade resurser i den svenska riksdagen. Vi är mycket tacksamma mot talmannen för det stora intresse talmannen visar för de internationella kontakterna. Det har under valperioden skett en utbyggnad av våra resurser på det området. Jag kan tänka mig att vi när hösten kommer och en ny valperiod inträder ytterligare behöver bygga ut resurserna för att komma ännu bättre i kontakt med kolleger på andra håll i världen som behöver och önskar samarbeta med oss.

Det är många ledamöter som avgår. Talmannen har tackat kollegerna, och vi instämmer alla i det tacket. Jag vill också vända mig till alla de övriga. Tack för trevligt samarbete! Vilka av oss som återkommer till denna plenisal bestämmer väljarna den 15 september.

Tack.

Anf. 11 TALMANNEN:

Jag tackar ålderspresidenten för hans vänliga ord.

Jag förklarar nu 1990/91 års riksmöte för avslutat.

Kören sjöng till sist Länge leve livet av H. Nyberg.
(Applåder)

Prot. 1990/91:132
14 juni 1991

11 § Kammaren åtskildes kl. 12.09.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren